

Fides Quaerens Intellectum

Vorige maand gaf Dr. Emanuel Rutten een gastcollege op de IUR over Godsargumenten. In de nasleep hiervan heb ik hem geïnterviewd. Het overkoepelende thema van dit interview is intellectuele samenwerking tussen theïsten zoals moslims en christenen.

Door: Rahib Khawaja

Laatst las ik een [artikel](#) over de herleving van de metafysica in de Engelstalige academische wereld van de filosofie. Deze herleving is in de tweede helft van de vorige eeuw begonnen en duurt nog altijd voort. Het heeft geleid tot een herleving van het geven van filosofische rationale argumenten voor het bestaan van God. In hoeverre is dit ook in Nederland aan het gebeuren?

Rutten: De herleving daarvan is rond de jaren zestig in Amerika begonnen. Belangrijke namen hierbij zijn o.a. die van de filosofen Alvin Plantinga, Richard Swinburne, Robert Koons, William Alston en Peter van Inwagen. Zij hebben binnen de analytische wijsbegeerte een herleving teweeggebracht van het geven van rationale argumenten voor het bestaan van God. Zo zijn de klassieke argumenten voor het bestaan van God sterk verbeterd, is zo goed als alle kritiek van met name Immanuel Kant, David Hume en Bertrand Russell op de klassieke argumenten grotendeels weerlegd, en zijn er nieuwe interessante argumenten bijgekomen. Zo heeft bijvoorbeeld Alvin Plantinga een moderne versie uitgewerkt van het klassieke ontologische godsargument van Anselmus. En Alexander Pruss heeft enkele bestaande godsargumenten sterk verbeterd. Ik heb hem wel eens de Aquino van onze tijd genoemd. Het is een buitengewoon interessant filosoof.

Dit soort ontwikkelingen zijn in Amerika en elders nog steeds in volle gang. Nederland loopt hierbij echter zoals altijd achter. Eigenlijk zie ik alleen op de VU dat deze ontwikkeling wordt overgenomen. Zo heb ik zelf bijvoorbeeld het modaal-epistemisch Godsargument, het argument vanuit atomisme en causalisme, en meer recent ook het zogenaamde semantische argument ontwikkeld. Hiermee heb ik mijn steentje proberen bij te dragen aan deze moderne ontwikkelingen. Maar buiten de VU zie ik hier eigenlijk weinig van terug op andere universiteiten in Nederland.

Vindt u dat theïsten zoals moslims en christenen samen kunnen werken inzake godsdienstfilosofie en meer specifiek op het gebied van het onderzoeken en ontwikkelen van rationale Godsargumenten?

Rutten: Het is zeker mogelijk voor moslims en christenen om samen te werken inzake natuurlijke theologie. Want die godsargumenten zijn geldig voor alle theïstische tradities, of dat nou de islam, het christendom of het Jodendom is. Ik juich deze samenwerking dan ook echt toe. Meer in het algemeen vind ik een interreligieus dialoog iets zeer positiefs. Daarom ging ik ook graag in op de uitnodiging om bij de IUR een [lezing over Godsargumenten](#) te komen geven.

Tussen de specifiekere religieuze wereldbeelden (zoals die van het christendom en de islam) zijn er natuurlijk grote verschillen. Het lijkt me echter heel vruchtbaar om hierover het dialoog met elkaar aan te gaan. Dit mede omdat er veel misconcepties zijn tussen moslims en christenen. Christenen hebben misconcepties over de islam en ook andersom. Maar ik denk dat we heel veel van elkaar kunnen leren. Ik was bij het gastcollege op de IUR bijvoorbeeld heel aangenaam verrast over het feit dat de studenten zoveel waarde leken te hechten aan rationeel en logisch redeneren. Wanneer ik lezingen geef aan christenen moet ik soms eerst een lans breken voor het gebruik van de rede. In die gevallen ligt bij het publiek namelijk sterk de nadruk op het gevoel, op het spirituele en de religieuze ervaring in plaats van op het gebruik van de rede.

Verder zou ik ook iets meer willen weten over de klassieke godsargumenten uit de islamitische traditie. Zo hoor ik bijvoorbeeld dat versies van het Leibniziaanse godsargument ook geformuleerd werden door islamitische geleerden. Dat soort dingen vind ik heel interessant.

Overigens vind ik dat we controversiële onderwerpen tussen ons niet uit de weg moeten gaan. Zelf ben ik er bijvoorbeeld van overtuigd dat er een zeer goede grond is voor het aannemen van de kruisiging en herrijzenis van Jezus als historische feiten. En ik heb begrepen dat de Islam leert dat Jezus niet gekruisigd is. Ook is het idee dat God kan incarneren een belangrijk punt dat moslims bekritisieren vanuit de rede, terwijl christelijke geleerden zoals Thomas van Aquino de mogelijkheid van incarnatie hebben verdedigd op grond van redelijke metafysische overwegingen. Moslims zou ik dus uitnodigen om onze literatuur te bestuderen en ik ben erg benieuwd naar de visie hierover van de islamitische geleerden en hoe zij hun posities beargumenteren.

Kortom, we zouden vooral veel vaker de discussie en de dialoog met elkaar aan moeten gaan. Er zijn erg veel misverstanden tussen ons en die kunnen opgelost worden door vaker samen te zitten. Dit moet uiteraard met wederzijds respect en met een kritische academische houding.

In een artikel adviseerde Prof. William Lane Craig o. a. twee zaken aan gelovigen in Europa die hun geloof rationeel willen verantwoorden, uitdragen en de atheïstische kritiek intellectueel het hoofd willen bieden: Beheers de Engelse taal (want daarin is de meeste literatuur te vinden hierover) en bestudeer analytische filosofie (met name de wetenschap van logica en vervolgens filosofie v/d religie). Wat voor advies zou u hieromtrent zelf geven aan gelovigen?

Rutten: Met Craig ben ik het eens dat het van belang is dat gelovigen zich wat meer verdiepen in de rationele argumenten voor het bestaan van God. Al was het maar om niet gelijk uit het veld geslagen te worden bij de eerste de beste tegenwerping van een atheïst. Ook zou het goed zijn als er binnen de verschillende geloofsgemeenschappen wat meer kennis ontstaat over de bekende weerleggingen van atheïsme. Wat ik vaak merk is dat jongeren, als ze naar de universiteit gaan, in een wereld terecht komen waarin hun geloof bekritiseerd wordt. Dat is prima natuurlijk want een kritische houding is altijd goed. Maar als ze geen enkele kennis hebben van godsargumenten en op geen enkele manier kennis hebben opgedaan over de weerleggingen van atheïsme, dan worden ze vaak snel onzeker. Ze raken dan uit het veld geslagen. Bij de eerste de beste tegenwerping heeft men dan geen repliek. Ik heb ook gezien dat veel van die jongeren daardoor hun geloof opgeven. Dat vind ik zonde, want dat is gewoon niet nodig. Er zou dus meer kennis moeten zijn over de Godsargumenten.

Het probleem is dat niet iedereen zich kan verdiepen in een filosofische studie. Dus om zoals Craig adviseert argumentatieleer te gaan studeren én kennisleer én metafysica is eigenlijk te veel gevraagd. Er is gelukkig echter ook laagdrempelige literatuur waarin op een makkelijke en toegankelijke wijze de belangrijkste argumenten worden behandeld. Als deze literatuur gebruikt wordt (bijv. tijdens een Bijbelstudie) dan kun je die argumenten op een vrije gemakkelijke manier behandelen. En die literatuur is er gewoon, in zowel de Engelse als de Nederlandse taal.

Zelf heb ik bijvoorbeeld samen met een collega een boek geschreven genaamd *En Dus Bestaat God*. Dat boekje bestaat uit acht godsargumenten die op een vrij toegankelijke wijze worden uitgelegd (echt voor niet-ingewijden). Het is ook geïllustreerd met allerlei plaatjes en uitleg. Dat zou in een catechisatie of alfacursus behandeld kunnen worden.

En dit boek zou binnen de islamitische geloofsgemeenschap óók gewoon behandelen kunnen worden. Want het betreft algemeen theïsme. Het gaat niet over het christendom noch over de islam maar simpelweg om goede argumenten voor het bestaan van God. Als je daar kennis van neemt voordat je naar de universiteit gaat ben je beter voorbereid op die discussie. Je laat jezelf dan ook

niet meer zo makkelijk uit het veld slaan door de eerste de beste tegenwerping zoals “Maar wie heeft de Ontwerper dan ontworpen?”

Die wordt gebruikt door o.a. Richard Dawkins, toch?

Rutten: Klopt. Ik heb écht jongeren gesproken die dat soort oppervlakkige tegenwerpingen te horen kregen en dan op basis dáárvan besloten om dan maar niet meer te geloven. Dat vind ik dan gewoon zonde. Dit soort tegenwerpingen kun je namelijk vrij eenvoudig ontkrachten.

Maar dat soort initiatieven zou ik dus echt toejuichen. Vooral in mijn geloofsgemeenschap zie je dat men héél veel aandacht heeft voor het gevoel, de beleving en de ervaring. Ik zeg dan altijd: prima! Daar moet *alle* ruimte voor zijn. Ik zou dat *nooit* willen ontkennen. Maar doe dan gewoon één of twee keer een sessie godsargumenten. Besteed er in het héle curriculum, gewoon één of twee keer tijdens zo’n Bijbelstudie een middag aan. En ga dan voor de rest weer terug naar de ervaring en de beleving etc. Voor mij is het *en - en*, en geen *of / of*. Dat zeg ik altijd. Het is verstand én gevoel.

De prominente atheïstische filosoof Dr. Herman Philipse bracht in 2012 een boek uit genaamd God in the age of science. In dit boek valt hij het theïsme filosofisch aan. Wat zijn uw gedachten erover?

Rutten: Dat boek heb ik gelezen en vaak met Herman afzonderlijk en ook in zijn onderzoeksgroep in Utrecht besproken. Zijn hoofdstuk over kosmologische argumenten heb ik bijvoorbeeld uitgebreid van repliek voorzien. In een [artikel in Philo](#) toon ik aan dat zijn weerleggingen van de kosmologische godsargumenten op *alle* fronten falen. Dat kan ik echt zo sterk zeggen. Andere filosofen, waaronder collega's van mij, hebben andere hoofdstukken geanalyseerd en vervolgens ook weer laten zien waarom bijvoorbeeld zijn weerlegging van het *Fine-Tuning* argument niet slaagt.

Ik meen dat al zijn pogingen om de Godsargumenten te weerleggen falen. De argumenten zijn echter wel heel uitgebreid door hem doordacht en dat laat zien dat Herman uitstekend op de hoogte is van alle literatuur. Dat is tegenwoordig eerlijk gezegd al heel wat. Hij had ook zelf toegegeven dat hij dat boek *moest* schrijven omdat zijn eerdere *Atheïstisch Manifest* eigenlijk te kort door de bocht was.

Ja, in een [interview met de Volkskrant](#)

Rutten: Inderdaad. Overigens is het opmerkelijk dat hij in het hele boek maar één argument geeft voor atheïsme. Let op: Ik doel niet op weerleggingen van theïstische argumenten, maar op argumenten vóór atheïsme (de claim dat God niet bestaat). Het énige argument wat je tegenkomt voor atheïsme is de claim dat een lichaamloze geest niet kan bestaan.

Dat vond ik eigenlijk wel het meest interessante van de acht argumenten voor atheïsme die u weerlegde in een [ander artikel](#).

Rutten: Dat is inderdaad een van de meest interessantste. Het is een van de weinige argumenten voor atheïsme met nog enig vuurwerk. Maar het is echt het énige voldoende uitgewerkte argument voor atheïsme dat je in zijn boek vindt. Een collega van mij heeft een [artikel](#) geschreven waarin hij laat zien dat ook dit argument voor atheïsme geen stand houdt. Al met al ben ik van mening dat Hermans project uiteindelijk faalt. Máár het is wel een van de meest doordachte pogingen om het theïsme te weerleggen. Veel beter vind ik het ook dan de pogingen van anderen zoals Richard Dawkins en Christopher Hitchens. Het is véle malen beter dan de pogingen van de *new atheists*. Je moet ook echt werk verrichten om te laten zien dat zijn weerleggingen uiteindelijk falen.

Dus het is wel op hoog niveau geschreven?

Rutten: Absoluut. Het is een prachtig boek in die zin. Uiteindelijk houdt het echter geen stand. En het opmerkelijke is dus er maar één argument voor atheïsme wordt gegeven. Philipse is dus vooral bezig met theïsme te weerleggen. Maar zelfs als hij daarin slaagt – wat hij dus niet doet – heeft hij nog geen argument voor atheïsme.

Kunt u wat vertellen over uw projecten de komende tijd in de filosofie v/d religie en natuurlijke theologie, dus bijvoorbeeld debatten of boeken?

Rutten: Er komt dit jaar een boek van mij uit genaamd *Overdenkingen*. Daarin ga ik de stap maken van het algemeen theïsme naar het christendom. Het is dus echt gericht op mijn wijsgerig denken over het Christendom. In maart dit jaar komt het uit meen ik. Daarnaast houd ik mij bezig met het evalueren van wereldbeelden. Daar heb ik laatst een kort artikel over geschreven genaamd [De Blinde Vlek In Het Religiedebat](#). En in de tweede helft van dit jaar komt er nog een boek van mij uit, getiteld *Het Retorische Weten*. Daarin wordt mijn volledige filosofische systeem behandeld. Het omvat kennisleer, metafysica en esthetiek.

Binnen zowel de christelijke als de islamitische gemeenschap heb je soms mensen die niets hebben met godsargumenten, godsdienstfilosofie en dat soort 'logische geneuzel'. Wat zou u zeggen tegen dit soort gelovigen, om ze de positieve kant van het bestuderen hiervan te laten inzien?

Rutten: Ten eerste is het niet zo dat godsargumenten *noodzakelijk* zijn om intellectueel verantwoord te geloven. Je kunt prima intellectueel gerechtvaardigd zijn om te geloven zonder dat je die argumenten hebt. Daarin ben ik het eens met Alvin Plantinga. Ik denk echter wél dat die argumenten belangrijk zijn om de redelijkheid van het geloof te laten zien. Vooral als je er ook over bevraagd wordt. Hierbij kan ik vanuit de christelijke traditie verwijzen naar een uitspraak van Petrus. Hij schrijft in de bijbel dat je als Christen ten allen tijde bereid moet zijn om de hoop die in je is te verdedigen. Daarnaast schrijft Paulus in brieven aan de Romeinen dat het bestaan van God reeds uit de schepping kan worden afgeleid. Dat is een pleidooi voor natuurlijke theologie.

Ook een uitspraak van Anselmus is hierbij belangrijk: *fides quarens intellectum* (geloof opzoek naar inzicht). We laten de redelijkheid van het geloof in God zien. Zo wordt duidelijk dat je geen intellectuele zelfmoord hoeft te plegen om gelovig te zijn en dat geloof niet in strijd is met de rede. Dit is belangrijk omdat in deze tijd mensen terecht belang hechten aan rationaliteit. We worden als gelovigen vaak weggezet als irrationeel, intellectueel onverantwoord of onzinnig. Dan is het toch fijn dat je goede argumenten hebt. Er wordt hierdoor weer ruimte geschapen om het geloof in God als een redelijke optie te zien. Het wordt dan weer een optie onder de opties. Het wordt dan weer een mogelijkheid die op tafel kan komen i.p.v. te worden weggezet als irrationeel of onzinnig.

Dr. ir. Emanuel Rutten (1973) is filosoof. Hij is als onderzoeker en docent verbonden aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Vrije Universiteit in Amsterdam (zowel binnen het Abraham Kuyper Centrum voor wetenschap en de grote vragen als binnen centrum Ethos voor maatschappelijke transformatie). Het onderzoeks- en onderwijsterrein van Emanuel omvat de relatie tussen geloof en wetenschap, het evalueren van de rationaliteit van seculiere en religieuze wereldbeelden, kennisleer en speculatief realisme, logica en retorica, en esthetiek.